

Meerjarenvisie 2010-2020 Schone en Zuinige Agrosectoren

Sector Natuur, Bos, Landschap en Houtketen

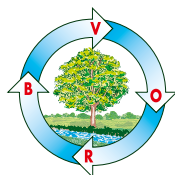
Februari 2012

MEERJARENVISIE VAN DE CONVENANT- PARTIJEN IN DE NBLH SECTOR 2010-2020

00	VOORWOORD	5
01	INLEIDING EN DOELSTELLING MEERJAREN VISIE 2010-2020	7
02	VISIE, MISSIE EN DOELEN	8
03	BETROKKEN PARTIJEN	9
04	HUIDIGE SITUATIE ALS UITGANGSPUNT	12
05	KANSEN VOOR ECONOMISCHE ONTWIKKELING	13
06	TRANSITIEPAD 1: MEER OOGST VAN BIOMASSA IN NEDERLAND	14
07	TRANSITIEPAD 2: BEVORDERING VERWERKINGS- MOGELIJKHEDEN VAN BIOMASSA	16
08	BELANGRIJKE AANDACHTSGEBIEDEN IN DE MEERJARENAANPAK	18
09	NIET ALLES TEGELIJK	24

Dit is een publicatie van Agentschap NL in samenwerking met:

00

VOORWOORD

Voor u ligt het Meerjarenprogramma Schone en Zuinige Agrosectoren van de sector Natuur, Bos, Landschap en Houtketen (NBLH). Het Meerjarenprogramma geeft de meerjarige visie – op hoofdlijnen – van de NBLH-sector, ten aanzien van het behalen van de afspraken in het convenant ‘Schone en Zuinige Agrosectoren’ (2008). Dit convenant is afgesloten tussen de NBLH-sector en de rijksoverheid (periode 2008 tot 2020).

Het is de gezamenlijke ambitie dat Nederland meer gebruik gaat maken van hernieuwbare grondstoffen bij de productie van materialen en energie. Het doel daarvan is om fossiele grondstoffen te sparen en de uitstoot van broeikasgassen te reduceren. Het ontstaan van een biobased economie biedt in toenemende mate perspectief en marktkansen.

Voor het onderdeel ‘duurzame energieproductie’ is afgesproken dat de gezamenlijke Agrosectoren jaarlijks 200 petajoule (PJ) aan duurzame energie zullen gaan produceren. De NBLH-sector streeft ernaar per 2020 circa een zesde deel (32 PJ) voor zijn rekening te nemen. Tot 2009 was circa 19 PJ aan biomassa afkomstig uit de NBLH-sector beschikbaar gekomen voor energieproductie.

Met het nieuwe kabinet is het ambitieniveau van de Nederlandse regering bijgesteld. Het regeerakkoord van Rutte en Verhagen (2010) is erop gericht om aan te sluiten bij de verplichtingen die in het kader van de Europese Unie voor Nederland gelden. Dit betekent dat het behaalde aandeel duurzame energie in 2020 voor Nederland 14% (circa 300 PJ) is geworden, waar de ambitie in het convenant nog 20% was.

Voor-als-nog wenst de sector haar bijdrage aan de oorspronkelijke doelstelling te handhaven.

Het Meerjarenwerkprogramma NBLH geeft een beknopte visie op de wijze waarop de sector en de overheid hun ambities in de periode tot 2020 willen bewerkstelligen. Het bevat een overzicht van de de thema's, met accenten waarop de sector de komende jaren wil inzetten. Hoofdthema's zijn 'Meer oogst van biomassa in Nederland' en 'Bevordering van verwerkingsmogelijkheden van biomassa'. Met de publicatie van dit programma wil de NBLH-sector in de eerste plaats haar ambitie en perspectief tonen aan het betrokken speelveld, marktpartijen en mogelijk toekomstige partners.

Platform Hout Nederland,
Reststoffen,

Het Bosschap,

Drs. L.M.L.H.A. (Loek) Hermans

De heer E.H.T.M. Nijpels

Branchevereniging
Organische Reststoffen,

Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie,

De heer L.J.P.M. Frissen

Drs. R.P. van Brouwershaven,
directeur Natuur, Landschap en
Platteland

01

INLEIDING EN DOEL- STELLING MEERJAREN VISIE 2010-2020

De NBLH-sector bestaat uit het Bosschap, het Platform Hout in Nederland (PHN) en de Branche Vereniging Organische Reststoffen (BVOR). Gezamenlijk hebben deze partijen in 2008 het Convenant Schoon en Zuinig ondertekend.

In paragraaf 9.3.3 van dit convenant is afgesproken dat de NBLH-sector, met in achtneming van een aantal randvoorwaarden (zie hoofdstuk 2), streeft naar de bijdrage van minimaal 32 PJ per jaar aan duurzame energie in 2020. Dit betekent de levering van circa 1700 kton ds biomassa.

In samenwerking hebben de NBLH-sectoren en de rijksoverheid een meerjarenroute geformuleerd, waarmee de sector adequate invulling wil geven aan dit convenantdoel. Dit document bevat de meerjarige hoofdroutes, waarlangs partijen invulling willen geven aan het convenant. Dit document schetst op hoofdlijnen de voorgestane aanpak en de gekozen werkstructuur om dit te realiseren.

Visie

Het is de gezamenlijke ambitie dat Nederland meer gebruik gaat maken van hernieuwbare grondstoffen bij de productie van materialen en energie. Doel daarvan is fossiele grondstoffen te sparen en de uitstoot van broeikasgassen te reduceren.

Missie

Dit gaan wij doen door een substantiële bijdrage te leveren aan de duurzame productie van biomassa, en de inzet van biomassa in productieprocessen te stimuleren. Het gaat daarbij om het gebruik en de verwerking van binnenlandse restmaterialen, niet om de import ervan.

Doelen Convenant Schone en Zuinige Agrosectoren

Rijk en vertegenwoordigers van de NBLH-sector hebben afgesproken om de volgende resultaten te behalen:

- Partijen streven ernaar dat de NBLH-sector uiterlijk in 2020 jaarlijks voor minimaal 1700 kton ds (32PJ) aan biomassa levert uit natuur, bos, landschap en de houtketen, voor energieopwekking van duurzame energie en andere toepassingen.
- Partijen dragen bij aan de generiek vastgelegde reductie van broeikasgassen door de agrosector per 2020.
- Partijen realiseren bovengenoemde doelen, onder de randvoorwaarden van het cascadeprincipe, biodiversiteit en andere duurzaamheidsrandvoorwaarden.
- Biomassa aanbieden die voldoet aan de

behoeftes en mogelijkheden van de afnemersmarkt, en meer houtgebruik bevorderen in productieprocessen en toepassingen.

- Transport en de logistiek verzorgen van de biomassa die is geproduceerd volgens afgesproken specificaties.
- Partijen streven naar een level playing field, om export te voorkomen van biomassa die in Nederland kan worden ingezet. Waar kan wordt ingezet op benutting van lokaal gewonnen biomassa voor lokale toepassing.

Namens de NBLH-sector hebben het Bosschap, het PHN en de BVOR het convenant getekend. Vanuit het Rijk heeft het toenmalig ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) getekend. Nu is dat het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I).

Het Bosschap

Het Bosschap is het bedrijfschap voor bos en natuur in Nederland. Het biedt een ontmoetingsplaats aan grote en kleine eigenaren van bos en natuur, grote en kleine aannemers, en werkgevers en werknemers in natuur- en bosbeheer. Hier kan men elkaar spreken, kennis bundelen, gemeenschappelijke vraagstukken in kaart brengen en oplossen. Bos- en natuur-eigenaren en bosaannemers zijn (vanaf een bepaalde bedrijfsgrootte) verplicht om zich bij het Bosschap aan te sluiten. Het bestuur van het Bosschap bestaat uit vertegenwoordigers van de aangesloten bedrijven en werknemers. Bij het Bosschap zijn 290.000 hectare bos en 200.000 hectare natuur geregistreerd van in totaal circa 1.800 eigenaren. Aangeslotenen zijn onder meer particulieren, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, het Kroondomein, Defensie, waterschappen, Provinciale landschappen en gemeenten. Ook zijn circa 330 bosaannemers-bedrijven lid. Deze terreinbeheerders zijn de producenten van (rest)materialen uit natuurterrein, bos en landschap.

Betrokkenheid bij dit convenant:

Het Bosschap streeft specifiek naar meer

biomassaogst uit natuurterreinen, bossen en landschappen.

Platform Hout in Nederland

Het Platform Hout in Nederland is een coalitie van marktpartijen, overwegend branche-organisaties, uit de bos-, hout- en papierketen. De doelstelling van het platform is het versterken van de politieke, beleidsmatige en maatschappelijk positie van de economische belangen van productie en benutting van hout en houtvezels. In het PHN is het grote merendeel van de Nederlandse keten vertegenwoordigd. De leden zijn importeurs van hout, houtproducten en biomassa, bosbeheerders, bosaannemers, papier- en emballage industrie, pallet producenten, houtverduurzamingsbedrijven, energiebedrijven, zagerijen en timmerindustrie. Gezamenlijk wordt er gewerkt aan; het vergroten van het aanbod aan houtvezels (voor hout en vezeltoepassingen), het verlengen van de gebruiksduur van de houtvezels (recycling en verduurzaming), het verbeteren van de benutting van de houtvezels (biorefinery, CO₂), het versterken van het gebruik van houtvezels (in de bouw, tackle climate change, use wood), en dit alles onder internationaal geaccepteerde randvoorwaarden van duurzaamheid.

Betrokkenheid bij dit convenant:

Het PHN beoogt specifiek dat meer hout gebruikt wordt ter vervanging van andere materialen, bijvoorbeeld in de bouw, en zet zich in opdat meer (rest)hout en (hout)vezels zo optimaal mogelijk ingezet worden voor

biobased producten, materialen en energie. Er dient een zo hoog mogelijke verwaardiging plaats te vinden (volgens het cascadeprincipe). In algemene zin streeft het PHN naar een sterke positionering van de houtketen binnen de groene grondstoffen economie.

De Branche Vereniging Organische Reststoffen

De Branche Vereniging Organische Reststoffen (BVOR) behartigt de belangen van bedrijven die op bedrijfsmatige en duurzame wijze uit groene grondstoffen biobased producten produceren, zoals veenvervangers (compost), groen gas en biomassa. Deze bedrijven doen dat op biomassawerven: vergunde inrichtingen waar onder stringente milieucondities heterogene grondstoffen in hoogkwalitatieve, gecertificeerde, producten worden omgezet. Deze inrichtingen vormen met elkaar een landelijk dekkend netwerk van biomassawerven, met een totale vergunde capaciteit van circa 2 miljoen ton organische stromen per jaar. Daarnaast vormt de BVOR een kenniscentrum groene grondstoffen, en biedt zij haar leden een netwerkplatform.

Betrokkenheid bij dit convenant:

De BVOR wil door optimalisering van de inzet van groene grondstoffen inspelen op de kansen die de biobased economy biedt.

Ministerie van EL&I

Het Rijk wil duurzame economische groei stimuleren.

- Op energiegebied wordt gekeken naar het verdienpotentieel van hernieuwbare energie. Zo is biomassa een potentieel hernieuwbare bron van energie of vervanger van fossiele grondstoffen in de chemie.
- Vanuit het natuurbeleid is het aspect kostenreductie van belang bij het beheer van het landschap. Het gaat er om biomassa zo kosteneffectief mogelijk in te zetten.

Betrokkenheid bij dit convenant:

Het Rijk is medeondertekenaar van het convenant, en het ministerie van EL&I faciliteert de NBLH-sector met de inzet van Agentschap NL en de Dienst Landelijk Gebied. Zij stelt eigen capaciteit beschikbaar en zet zich in door noodzakelijke randvoorwaarden te realiseren.

Organisatie

De convenantpartijen hebben een Stuurgroep ingesteld die circa vier keer per jaar de voortgang bespreekt. De Stuurgroep draagt de bestuurlijke verantwoordelijkheid voor de programma-uitvoering. Jaarlijks wordt een Jaarwerkplan opgesteld, die is afgeleid van deze meerjarenvisie. De Stuurgroep bewaakt onder meer de voortgang, initieert monitoring en stelt de verdeling van budgetten vast. De marktpartijen hebben een website opgericht, www.biomassaforum.nl, waar de samenwerking organisatorisch is vormgegeven.

De convenantpartijen zijn ieder trekker voor de uitvoering van een bepaald deel van het werkprogramma. Het PHN richt zich daarbij op de houtketen en houtverwerking, het Bosschap op gebiedsbeheer en de productie van biomassa ende BVOR op de verwerking van biomassa. Tot slot houdt het ministerie van EL&I onder andere de randvoorwaarden, wet- en regelgeving, en de positie ten opzichte van het buitenland in de gaten.

De projecten uit het Jaarwerkplan worden toebedeeld door de Stuurgroep aan die partij die er het dichtste bij staat. Daarnaast is er een Klankbordgroep gevormd bestaande uit de achterbannen van de convenantpartijen, aangevuld met specialisten van instellingen als Alterra, Probos, Agentschap NL enzovoort. Agentschap NL faciliteert in opdracht van het ministerie de werkzaamheden.

HUIDIGE SITUATIE ALS UITGANGSPUNT

Een deel van de biomassa is nu feitelijk al beschikbaar, maar wordt om diverse redenen nog niet aangewend voor toepassing als energie of voor andere toepassingen in de biobased economy. Deels wordt deze biomassa nog direct tot compost verwerkt, deels blijft de biomassa simpelweg achter in bos en natuur. De biomassa die nu beschikbaar is, wordt ingezet voor de productie van materialen, chemicaliën, transportbrandstoffen en elektriciteit & warmte (deels in het buitenland). Ook wordt deze biomassa in andere Markten, zoals de spaanplaatindustrie, als grondstof benut. In de Rapportage Biomassaproject van oktober 2010 zijn door E. Bolhuis de meest kansrijke productmarktcombinaties (PMC's) in kaart gebracht.

Een belangrijke ontwikkeling is de verschuiving in de economie waarbij fossiele grondstoffen worden vervangen door biomassa. Doordat fossiele grondstoffen steeds duurder worden is dit deels een autonoom proces, deel wordt het proces ook gestimuleerd door maatregelen van de overheid. In deze ontwikkeling naar een biobased economy is het streven de inhoud van biomassa steeds beter te benutten. Van alleen een energiedrager wordt biomassa steeds meer een grondstof voor processen, waarbij de componenten uit elkaar worden gehaald en apart gebruikt. De technologische ontwikkeling geeft daarin een belangrijke impuls. Er komt steeds meer geavanceerde technologie beschikbaar die het mogelijk maakt om groene biomassa met een redelijke kostprijs te splitsen in haar nuttige onderdelen.

04

05

KANSEN VOOR ECONOMISCHE ONTWIKKELING

De sector ziet de uitvoering van het convenant als haar bijdrage aan de verduurzaming van de Nederlandse economie. Door biomassa te leveren en meer in te zetten in productieprocessen, wil de sector de concurrentiepositie van de gehele Nederlandse agrosector verbeteren. Duurzame innovatie met betrekking tot de verwerking van biomassa (zoals torrefactie, pyrolyse en bioraffinage) helpt Nederland uiteindelijk een extra inkomstenbron te genereren.

Volgens bureau Ecorys* voorziet de waardeketen van biomassa en afval ten behoeve van energieproductie momenteel in een directe werkgelegenheid van ruim 4000 fte per jaar in Nederland. Naar verwachting zal dit in 2020 zijn opgelopen tot circa 5500 fte. Deze sector leverde in 2009 van alle hernieuwbare energieketens veruit de grootste bijdrage aan Nederlandse economie, namelijk 2,2 promille van het BBP. Dat is circa € 1,2 miljard. (Bijvoorbeeld: het aandeel zon PV: 0,6 promille = € 0,3 miljard). Wanneer we ook letten op de Nederlandse doelstelling, dan zal dit voor de keten van biomassa en afval naar inschatting van Ecorys in 2020 een factor 3-5 hoger zijn (zon PV: 3-15 maal).

De twee belangrijkste doelen voor het biomassaforum zijn:

- 1) meer biomassa mobiliseren
- 2) binnenlands gebruik van biomassa bevorderen.

Waar de afzetmogelijkheden in Nederland toenemen, zal de productie een stimulans krijgen. Daarvan afgeleid is het van belang dat biomassa hoogwaardiger toepassingsmogelijkheden gaat krijgen in Nederland. Dit wordt ook wel het cascaderingsprincipe genoemd. Dit krijgt inhoud doordat de convenantpartijen nieuwe product-markt combinaties introduceren en stimuleren.

Ten tweede willen partijen het gebruik van duurzame producten (en producten gemaakt met behulp van duurzame materialen) bevorderen. De biomassa die hiervoor gebruikt wordt, komt in een later stadium vrij (bij het einde van de levensduur van het product) en kan dan gebruikt worden voor verwerking tot chips of vezels. De convenantpartijen zijn ervan overtuigd dat de oogst van biomassa belangrijk vergroot kan worden, zonder dat andere doelstellingen (bijvoorbeeld de biodiversiteit in Nederland) daardoor in gevaar worden gebracht. De komende jaren zullen partijen zich daarvoor volop inzetten.

Houtige biomassa uit bos en natuur

Op dit moment wordt circa 55% van de bijgroei in het bos geoogst. Door verbetering van oogsttechnieken kan dit worden verhoogd. Communicatie hierover, en over de groene aanwending van de geoogste biomassa, kan de terreinbeheerders motiveren de oogst te vergroten. De samenwerking tussen de eigenaren/beheerders van bos en natuurterreinen zal door de convenantpartijen worden gestimuleerd. Niet alleen in de oogst, maar ook bij de gezamenlijke afzet aan lokale biomassacentrales. Er zijn in Nederland meer dan 1400 partijen die bos beheren. Met de overheid zal worden bekeken of er ook pilots kunnen worden gestart van snelgroeiende houtsoorten op tijdelijke locaties, bijvoorbeeld industrieterreinen die in ontwikkeling zijn.

Houtige biomassa uit landschap en stedelijk groen

De kwaliteit en eigenschappen van de houtchips die op dit moment worden geoogst is zeer uiteenlopend. Dit betreft bijvoorbeeld de grootte van de chip, de mate van verontreiniging en het vochtgehalte. Voor de verwerking zijn dit essentiële karakteristieken. Partijen willen onder meer door certificering en het opstellen van kwaliteitsstandaarden bevorderen dat de geoogste biomassa een goed verhandelbaar product wordt. Ook heeft de afnemer dan garanties welk product er geleverd wordt. Ook in deze sector is het eigendom versplinterd. Samenwerking tussen onder andere eigenaren/

beheerders en lokale overheden moet er toe leiden dat er duidelijke oogstplannen komen voor de aanwezige en beschikbare biomassa. Verenigingen gericht op landschapsbeheer kunnen daarin een belangrijke rol vervullen. De afzet van biomassa door gemeenten verloopt soms moeizaam. De convenantpartijen willen de gemeenten hierin faciliteren, bijvoorbeeld door een handreiking aanbestedingen biomassa op te stellen.

Biomassa uit industrieel resthout en afvalhout

Er is een grote hoeveelheid resthout, waarvan het overgrote deel nu al nuttig wordt toegepast. Convenantpartijen willen door middel van monitoring de ontwikkeling in deze subsector goed volgen, en ondernemingen voor te lichten over de mogelijkheden om resthout te benutten. Een goed middel hiervoor is het uitdragen van de resultaten van de koplopers hierin. Voor deze subsector staat regelgeving, bijvoorbeeld met betrekking tot de emissie-eisen, wel eens haaks op het streven deze biomassa beter te benutten. Een level playing field met het buitenland achten convenantpartijen van groot belang. Dat kan ook verhinderen dat veel biomassa naar het buitenland verdwijnt, zoals nu het geval is.

Niet houtige biomassa

Bij de niet-houtige biomassa gaat het om bermgras, natuurgras, riet, slootmaaisel en dergelijke. Op dit moment wordt dit niet geoogst of slechts beperkt nuttig gebruikt.

Allereerst moet toegepast onderzoek nieuwe verwerkingsmogelijkheden opleveren. Dat onderzoek is momenteel volop gaande. Partijen verwachten hierin de komende 8 jaar belangrijke doorbraken.

In het verleden moesten terreinbeheerders betalen om deze biomassa geoogst en verwerkt (veelal gecomposteerd) te krijgen. Het is echter de verwachting dat deze stroom biomassa binnen enkele jaren rendement zal gaan opleveren. Vergisting ontwikkelt zich snel. Vergassing, bioraffinage en chemo-thermische katalyse zijn zoekrichtingen. Koppejan et.al. hebben de beschikbaarheid van biomassa onderzocht. Zij zien in een van hun scenario's in 2020 maar liefst 890.000 ton DS aan bermen natuurgras die nuttig wordt verwerkt.

Er wordt veel onderzoek verricht naar nieuwe verwerkingsmogelijkheden van biomassa. Dit is ook van het grootste belang, met name voor niet-houtige biomassa, om een rendabeler afzet te krijgen. De convenantpartijen volgen dit intensief en pakken kansen waar dit kan. Waar technologie voldoende ontwikkeld is om in de praktijk te brengen, zullen zij hieraan in het veld bekendheid geven en trachten de verspreiding te bevorderen.

Wanneer Nederlandse biomassa een grondstof van elders vervangt, dan is het de vraag of er CO₂-credits zouden moeten worden toegekend aan deze biomassa. Partijen zullen dit (laten) bestuderen, zodat zij samen met de overheid hierin een standpunt kunnen innemen.

Houtige biomassa uit bos en natuur

Voor houtige biomassa zijn aanwendingsmogelijkheden ruim bekend. Onderzoek is voor dit doel dan ook niet nodig. De convenantpartijen willen door communicatie en voorlichting de komende jaren het gebruik van biomassa vergroten. Bijvoorbeeld in de sector glastuinbouw en bij kleinschalige verwarmingsinstallaties. De projecten om te komen tot deze verwarmingsinstallaties worden meestal door lagere overheden getrokken. Zij zullen regelmatig worden geadviseerd over de mogelijkheden om biomassa in te zetten. Door lobby en beleidsadvisering op het niveau van de Rijksoverheid en de Europese Unie wordt het cascaderingsprincipe en het gebruik van biomassa onder de aandacht van de beleidsmakers gebracht.

Een aandachtspunt blijft de aandacht voor wet- en regelgeving voor biomassacentrales. Dat geldt ondermeer voor de emissie-eisen die gesteld worden aan verbrandingsinstallaties voor biomassa.

Houtige biomassa uit landschap en stedelijk groen

Knelpunt bij het gebruik van biomassa uit landschap en stedelijk groen is de logistiek en het grote aantal partijen dat er zeggenschap over heeft. De convenantpartijen willen de komende jaren een bundeling in de afzet stimuleren en aansprekende lokale projecten breed communiceren. 'Local for local' staat hierbij, waar de markt dit toelaat, centraal: het lokale groen levert de energie die lokaal benut wordt. Door communicatie, resultaten van koplopers uit te dragen naar de sector, en knelpunten te monitoren, willen partijen bereiken dat meer biomassa nuttig wordt aangewend. Op dit moment wordt een belangrijk deel van het geoogste stedelijk groen nog niet verwerkt; bijvoorbeeld doordat het groen wordt versnipperd en direct wordt teruggeblazen in het plantsoen, of in het landelijk gebied wordt 'ondergewerkt'.

Biomassa uit industrieel resthout

In de Nederlandse houtverwerkende industrie komt een belangrijke hoeveelheid resthout vrij. Er bestaat weinig zicht op het gebruik van deze stroom. Een deel wordt ter plekke gebruikt in verwarmingsinstallaties. Probleem hierbij is dat deze stroom als afval wordt gekarakteriseerd. Daardoor moet de betrokken houtverwerkende fabriek in zijn geheel aan stringente milieueisen voldoen. Partijen willen onder andere door enquêtes en monitoring meer zicht krijgen op de omvang van deze stroom.

Niet houtige biomassa

Waar het gaat om berm- en natuurgras en riet is meer onderzoek naar verwerkingsmogelijkheden de komende jaren gewenst. Uitgangspunt van partijen is dat deze stroom een hogere waarde moet krijgen. Voor de organisaties die natuurterrein beheren is de afzet van deze stroom op dit moment een belangrijke kostenpost. In de toekomst moet verbetering van bijvoorbeeld de vergistingmogelijkheden de opbrengst verhogen. Aandacht is nodig voor de afzet en het wettelijk regime van digestaat dat afkomstig is uit deze vergistinginstallaties. Compost dat is gemaakt van berm- en natuurgras kan de import van veen vervangen. Het afgraven van veen in Duitsland en Oost-Europa, om in de Nederlandse tuinbouw aangewend te worden, brengt op dit moment jaarlijks een belangrijke hoeveelheid CO₂ in omloop. Ook hier is het belangrijk dat de oogst en het gebruik van niet-houtige biomassa op een juiste wijze in de systematiek van CO₂-credits wordt geplaatst.

Regelmatige monitoring moet inzicht geven in de aanwending van biomassa in Nederland en de import- en exportstromen. Het CBS heeft daartoe samen met Agentschap NL de nodige stappen gezet.

Volgens een CBS-rapportage (Duurzame energie in Nederland 2008) wordt reeds 19 PJ van de beschikbare reststromen wordt aangewend voor bio-energie. Toch zal er nog veel moeten gebeuren om voldoende grondstoffen beschikbaar te krijgen om de beoogde 1700 kton ds biomassa beschikbaar te kunnen stellen. Ook het koppelen van de materiaalstromen aan de verschillende toepassingen vergt flinke inspanningen voor de sectoren.

De meerjarenaanpak is een richtinggevend instrument, om vanuit de sectoraal gedragen visie in te zetten op de beoogde ontwikkeltrajecten, ketenorganisatie, samenwerking en innovatietrajecten.

Dit hoofdstuk beschrijft de getraceerde overkoepelende aandachtsgebieden voor de NBLH-sector. Ook staan hier de accenten die specifiek spelen in de afzonderlijke deelsectoren.

Toepassingen en Conversietechnologieën

In de Rapportage Biomassaproject (oktober 2010, E. Bolhuis) zijn interessante PMC's en energietoepassingen voor de NBLH-sector geïdentificeerd. Er zijn diverse conversietechnologieën bekend voor zowel de houtige als niet-houtige biomassa. De eisen die gesteld worden aan de input voor deze processen zijn bepalend voor de prestaties die de NBLH-sectoren moeten leveren, wanneer zij grondstoffen voor deze toepassingen toeleveren.

De prestatie-eisen geven inzicht in:

- de opbrengst / prijs die toeleveranciers van de biomassa mogen verwachten (nu en verwacht in 2020)
- de kwaliteitseisen voor biomassa (productspecificaties)
- de eisen ten aanzien van continuïteit in de levering en de uitwisselbaarheid van materiaalstromen.

Door in de komende jaren de toepassingen en de benodigde prestaties in kaart te brengen, krijgt de sector inzicht in de omvang van de afzetmarkt voor de verschillende materiaalstromen. De sector kan vervolgens per materiaalsoort de haalbaarheid van de verschillende conversietechnologieën als afzetkanaal inschatten.

Transparantie in herkomst en kwaliteit van grondstoffen

Hoewel de vraagstukken niet één op één het zelfde zijn voor de verschillende deelsectoren, speelt het aspect certificering in alle sectoren een rol. Het gaat hierbij zowel om de herkomst als om het voldoen aan de gestelde duurzaamheidscriteria. Daarnaast hangt de prijs die de leverancier ontvangt voor biomassa af van de kwaliteit. Voor het opwekken van energie is de energie-inhoud van het product belangrijk. Verontreinigingen kunnen conversietechnologieën verstoren, of leiden tot ongewenste en gevaarlijke situaties.

Om bij te dragen aan verantwoord opgewekte bio-energie, is informatie nodig omtrent de herkomst, winning en kwaliteit van de materialen. In de eerstkomende jaren wordt uitgezocht op welke wijze in de biomassaketen invulling kan worden gegeven aan transparantie. En hoe dit gekoppeld kan worden aan een eerlijke prijsstelling voor de biomassa.

Imago en draagvlak voor biomassa

Energieopwekking uit biomassa betekent soms ook maatschappelijke weerstand (denk

aan de duurzaamheidsaspecten, maar ook aan de praktische zorgpunten van terreinbeheerders en het zogenoemde NIMBY-verschijnsel bij het realiseren van bio-energie-installaties). Het imago kan verbeterd worden door in te gaan op hoe de sector op een transparante, verantwoorde en duurzame manier de biomassa mobiliseert. Biomassa uit Nederland heeft in dit opzicht een zekere voorsprong op geïmporteerde biomassa, waarvan vaak onduidelijk is of deze voldoende duurzaam is geoogst. Deze voorsprong moet verder worden benut.

De sector geeft door publiekscommunicatie bekendheid aan de afwegingen die gemaakt worden bij de oogst en toepassing van binnenlandse biomassa. Zo wordt duidelijk dat duurzaamheid en behoud van biodiversiteit daarbij van doorslaggevend belang zijn.

Cascadering

Biomassa kan voor verschillende doelen ingezet worden. Zo kunnen houtige reststromen bijvoorbeeld ook als grondstof dienen voor spaanplaat. De sector wil een zo hoogwaardig mogelijke inzet van biomassa als leidend principe hanteren. Dit kan mogelijk conflicteren met de doelstelling om zoveel mogelijk bij te dragen aan de opwekking van bio-energie. In de komende jaren dient uitgewerkt te worden hoe cascadering en de concurrentie om grondstoffen het beste op een constructieve manier opgepakt kan worden.

Logistiek

Er spelen twee belangrijke logistieke vraagstukken in de keten. Doordat sommige deelsectoren versnipperd zijn (er zijn meer dan 1400 partijen in Nederland die bos beheren), is het lastig om materiaalstromen te verzamelen en te mobiliseren. Per deelsector wordt aandacht besteed aan het beschikbaar krijgen van biomassa, omdat per deelsector ook specifieke knelpunten een rol spelen. Het logistieke vraagstuk dat van belang is voor de hele NBLH-sector, richt zich op de jaarrond levering aan de toepassingen.

In de energiemarkt is een trend naar meer decentrale energieopwekking. Dit biedt kansen voor nieuwe business cases. Bovendien zijn er samenwerkingsverbanden en nieuwe ketenschakels nodig om aanbod van materiaal te koppelen aan de afnemers.

Economische trekkracht

Bij het ontwikkelen van een nieuwe markt ontstaat vaak een 'kip-eiprobleem' waardoor er onbalans blijft tussen vraag en aanbod. Zolang de markt nog in de kinderschoenen staat, sluiten de kosten en baten en de vraag en het aanbod nog onvoldoende op elkaar aan. Ook het op orde brengen van verwerkings- en bijvoorbeeld verbrandingscapaciteit spelen hierbij een rol. Een andere factor die het ontstaan van een stabiele markt beïnvloedt, is de concurrentie met andere materiaalstromen en de versturende werking van wisselend binnen- en buitenlands subsidiebeleid. Hoe kan het best toegewerkt worden naar een stabiele marktsituatie voor vraag en aanbod? Duidelijk is dat bedrijven enthousiast moeten zijn over de bio-energie toepassingen. Gewerkt wordt aan het verkennen van nieuwe PMC's, omdat de sector verwacht dat daarmee belangrijke trekkracht kan ontstaan voor het winnen van biomassa.

De ontwikkelingen richting een biobased economy doen vermoeden dat hier goede kansen ontstaan om vanuit dit convenant tot nieuwe businesscases te komen.

Ontwikkelingen op dit terrein worden nauwlettend gevolgd. De sector verkent aanhaakmogelijkheden en pakt kansen op in samenwerking met relevante partijen.

Het opstellen van de meerjarenaanpak draagt op zich al bij aan het ontstaan van deze nieuwe markt, door gericht te communiceren over kansen en de inzet voor de komende jaren. Benodigde partijen kunnen bij elkaar worden gebracht. In dit programma is aangegeven waar en hoe de sector de trekkracht voor de toepassing haar biomassa wenst te versterken.

Randvoorwaarden

Veel randvoorwaardelijke aspecten liggen buiten de directe invloedssfeer van de marktpartijen. Ze zijn echter wel bepalend voor het behalen van de gestelde (1700 kton ds) doelstelling. Daarom is het zinvol om na te gaan op welke onderwerpen welke rol de sector dient te spelen. Op het gebied van randvoorwaarden is een belangrijke rol weggelegd voor de overheid. De sector zal actief lobby voeren, waar dat gewenst en zinvol is.

Consistent Overheidsbeleid

Wijziging van overheidsbeleid heeft grote impact op de marktontwikkeling. Bijvoorbeeld wanneer lokale en landelijke subsidieregels of het beleid voor ruimtelijke ordening en vergunningverlening verandert. De overheid zal op het punt van hernieuwbare grondstoffen worden aangemoedigd om eigen

verantwoordelijkheid te nemen, bijvoorbeeld via haar inkoopbeleid. Ook internationaal verandert het beleid, waardoor de concurrentiekracht vanuit het buitenland zal variëren. EU-wetgeving neemt in belang toe.

Binnen Europa is momenteel geen sprake van een level playing field voor subsidies, grondstofprijzen en regelgeving. Dit veroorzaakt een aanzienlijk lekkend effect. Momenteel wordt dit effect geraamd op circa 6 PJ aan Nederlandse biomassa dat wordt geëxporteerd naar het buitenland en daar wordt ingezet voor bio-energie. Dit kan niet de bedoeling zijn.

Op afzienbare termijn wordt een keuze gemaakt tussen:

- dit effect te monitoren om de impact op het convenantdoel duidelijk te maken of
- nationaal en internationaal de discussie / lobby aan te gaan voor de ontwikkeling van een lokale bio-energiemarkt.

Lokale verschillen

Met name gemeenten nemen steeds vaker een trekkende rol bij de implementatie van duurzame energie. Het lef en het ambitieniveau van lokale overheden om het energievraagstuk lokaal aan te pakken, speelt een belangrijke rol in lokale business cases en in het vergunningstraject om reststromen lokaal te verwerken en in te zetten.

Adquate wet- en regelgeving

Noodzakelijke aandacht voor flora- en fauna legt beperkingen op aan de winning van grondstoffen. Waar wet- en regelgeving de ontwikkeling van de Nederlandse bio-energie-markt verstoren, is ruimte voor experimenten of aanpassing van regelgeving gewenst. Dit alles vanzelfsprekend met behoud van de doelstellingen duurzaamheid en biodiversiteit.

Business cases ontwikkelen

Conversietechnologieën voor zowel houtige als voor niet-houtige biomassa zijn nog volop in ontwikkeling. Bestaande successen zijn de bio-WKK's bij de glastuinbouw en stadsverwarming (in bijvoorbeeld Lelystad en Eindhoven) en het bijstoken van biomassa in-conventionele centrales. Bestaande toepassingen voor niet-houtige biomassa richten zich veelal op het meevergisten met groenafval. De inzetbaarheid van digistaat is hierbij al geruime tijd onderwerp van discussie. Voor gras, riet en hout lopen initiatieven en onderzoeken voor mono- en covergisting, bioraffinage, vergassing, pyrolyse en torrefractie.

In de komende jaren moet de slag van experimenten naar reguliere marktwerking (opschaling) gemaakt worden.

Partijen wensen komende periode kosten-effectieve businessmodellen te ontwikkelen en business cases door te rekenen, om de beschikbare biomassastromen te benutten voor de bio-energie-toepassingen. De kosten-effectiviteit in delen van de keten verbetert vaak, wanneer het volume van de materiaalstromen toeneemt. Daarnaast is het noodzakelijk om oplossingen te vinden die de kosten voor het inzamelen en oogsten van de biomassa verlagen. Het ontwikkelen van de business cases voor het inzamelen en mobiliseren van biomassa zijn hierbij van groot belang. Om schaalvoordelen in het verwerken en afzetten te verkrijgen is het interessant om intersectoraal samen te werken. Het koppelen van materiaalstromen levert mogelijk gunstiger business cases op. Tevens is een trend richting meer decentrale energietoepassingen zichtbaar. Een inschatting van de ontwikkeling in de kosten en de baten (in 2020) voor zowel de centrale als de decentrale businessmodellen geeft houvast bij het bepalen van de te kiezen strategie.

Het vormen van nieuwe ketenschakels tussen afnemers en beheerders is een mogelijke oplossingsrichting om de waardevolle grondstoffen aan te wenden. Certificering van deze stromen kan bijdragen om de verantwoorde wijze van houtoogst transparant te maken.

Samenwerking

De NBLH-biomassa is afkomstig uit de deelsectoren bosbeheer, natuurbeheer, Stedelijke Groen en de Houtverwerking (houtbewerkende industrie). Hieronder worden de thema's en vraagstukken benoemd, waarvoor komende jaren oplossingen uitgewerkt worden om de 1700 kton ds doelstelling te behalen. Hoewel alle deelsectoren hun eigen specifieke kenmerken en barrières hebben om biomassa te mobiliseren en aan te wenden voor energie-toepassingen, zijn er ook veel overeenkomsten. Samenwerking en kennisuitwisseling over specifieke thema's tussen de deelsectoren blijft daarmee een belangrijk aandachtspunt. Een gemeenschappelijk gezicht naar buiten (zoals een website, informatieblad en congressen) is waardevol om de convenantsdoelen te bereiken.

Houtwinning uit bos

Momenteel zijn er diverse houtstromen die niet benut worden. Kruinen van bomen, krom hout en top- en takhout worden niet of onvoldoende benut.

Oplossingen zijn nodig om de kosten-baten-verhouding voor de winning van dit hout uit het bos te verbeteren. Hierbij wordt gedacht aan inzet van goedkopere arbeid om de houtwinning rendabel te maken, of aan het hanteren van andere businessmodellen voor het beheer van bossen. Denk aan ecosysteemdiensten voor kostenbeheersing en functie-stapelings voor meer toegevoegde waarde.

Relatie ecologie en productiviteit van landschappen

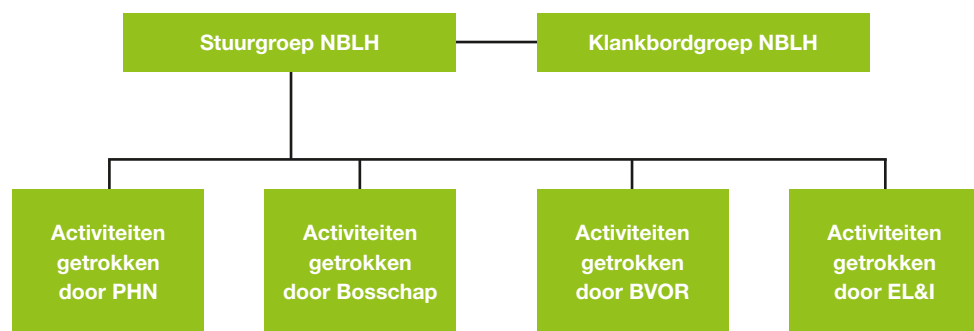
Bij de winning van hout is het streven om beschadigen en verstoring van de natuur te voorkomen. Het onderhoud van boslandschap dient hand in hand te gaan met het productief maken van de bossen. Multifunctioneel beheer van bossen zou ruimte moeten bieden voor natuurbeheer en houtwinning. Om de productiviteit van het bestaande areaal te verhogen, zijn gedragscodes en werkwijzen nodig voor houtwinning. Deze moetenie recht doen aan de natuur en de wettelijke voorschriften. Voor het bevorderen van het bedrijfsmatig denken en handelen dat aansluit op de voorgaande thema's, lijkt een mentaliteitsverandering nodig in het beheer van bossen. Beheerders worden betrokken om natuur meer productief te maken.

**Van meerjarenprogramma(MJP)
naar een jaarwerkprogramma(JWP)**

Dit MJP vormt de basis voor jaarlijkse vaststelling van een praktisch en meer in detail uitgewerkt jaarwerkplan voor de sector. Het Jaarwerkplan 2011 is het eerste sector-jaarwerkplan dat op deze wijze tot stand is gekomen. Jaarlijks worden voorgenomen activiteiten en beoogde resultaten gepubliceerd op de website www.biomassaforum.nl. Het doel is om in 2020 de afgesproken inspanningen met bijbehorende resultaten te hebben behaald.

Organisatie

De sector heeft in 2010 haar werkwijze zo vormgegeven, dat naast een effectieve beslisstructuur ook de uitvoeringsaanpak helder is neergezet. Door middel van een klankbord-groep is de belangrijke inbreng en reflectie vanuit het werkveld geborgd.

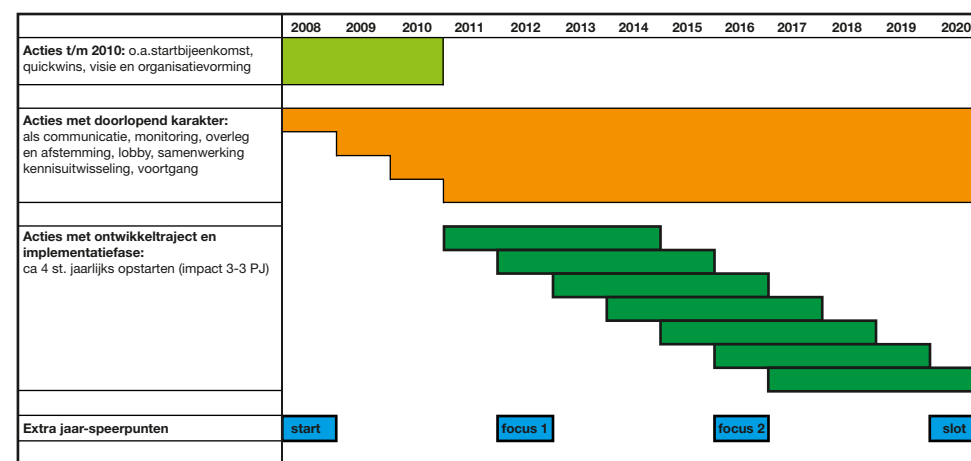

Figuur 1. Organisatiestructuur uitvoering Jaarwerkprogramma NBLH

De werkzaamheden in de tijd

Het geschetste werkpakket heeft een looptijd tot 2020. Duidelijk is dat niet alle activiteiten in één keer opgestart kunnen worden. Dat hoeft ook niet. Richtsnoer is een jaarlijks behapbaar werkpakket voor de convenants-partijen, en ervoor zorg te dragen dat in 2020 de doelstellingen gerealiseerd zijn. De verwachting is dat een aantal genoemde speerpunten een doorlooptijd kennen van enkele jaren. Daarom zijn er duidelijke geclusterde accentjaren per onderwerp geformuleerd.

Andere activiteiten zullen continu aandacht vragen en daarom jaarlijks (in detail) geprogrammeerd worden. Denk hierbij aan activiteiten als procesbegeleiding, samenwerking, lobby-activiteiten, communicatie en monitoring. Periodiek is voorzien in een extra exposure-actie voor een bepaald thema, nadrukkelijk ook bedoeld om focus te laten zien in het werkprogramma. Een en ander is noodzakelijk om urgentie en inzet te behouden, zowel bij relevante ketenpartijen als bij de eigen achterban.

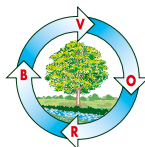

Figuur 2. Werkprogramma in de tijd

Dit is een publicatie van Agentschap NL in samenwerking met:

Platform Hout in Nederland

Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

Agentschap NL
NL Energie en Klimaat
Croeselaan 15
Postbus 8242 | 3503 RE Utrecht
T +31 (0) 88 602 92 00

© Agentschap NL | februari 2012
Publicatie-nr. 2AGRO1209

Hoewel deze publicatie met de grootst mogelijke zorg is samengesteld kan Agentschap NL geen enkele aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele fouten.

Agentschap NL is een agentschap van het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie. Agentschap NL voert beleid uit voor diverse ministeries als het gaat om duurzaamheid, innovatie en internationaal. Agentschap NL is hét aanspreekpunt voor bedrijven, kennisinstellingen en overheden. Voor informatie en advies, financiering, netwerken en wet- en regelgeving.

De divisie NL Energie en Klimaat versterkt de samenleving door te werken aan de energie- en klimaatoplossingen van de toekomst.